

Az iskolai közösségi szolgálatról és a MOL Magyarország szerepvállalásáról

Tóth Teréz beszélgetése Bodó Mártonnal és Gáborné Haáz Andreával¹

MŰHELY

– A 2011-es Köznevelési törvénnyel² és a végrehajtási rendeletével³ kötelezővé tett iskolai közösségi szolgálat hazai fogadtatásában érződött, hogy visszaköszön a múlt: a jelen és a közelmúlt nem tisztázott viszonya okozott némi kavargást a közvéleményben. Miközben a közösségi szolgálatban részt vevő gyerekek beszámolójából nem ritkán érezhető egy tiszta élmény örömteli megélése, többen szemrehányással illették a program kötelező jellegét, és a rendszerváltás előtti időket emlegették. Mit vállalhatunk fel a múltból? Milyen mértékben XXI. századi pedagógiai eszköz az IKSZ? Mi a közös és az eltérő a közeli állami gazdaság gyümölcsösében 30 évvel ezelőtti egyhetes almaszedésben és egy kézműves foglalkozásban a Kapcsolda program⁴ gyerekeivel?

B. M. – A karitatív segítségnyújtásnak a középkorig visszamenőleg nyoma van a történelmünkben, elég csak Árpád-házi Szent Erzsébetre gondolni. Az individualizmus erősödésével föllazultak a társadalmi csoportok közötti kohéziót erősítő kap-

csolatok. Erre elsőként a hatvanas években, az USA-ban figyeltek föl. A társadalom fenntartható működtetéséhez, az egyén jogaival összhangban a közösségi értékeknek is meg kell jelenniük, fenn kell maradniuk, és koherens elemekként be kell épülniük a szabályozási rendszerekbe. Az angolszász szakirodalomból és mentalitásból is eredeztethető az önkéntesség: a *community service*, a *service-learning* és a *voluntary service* (közösségi szolgálat, önkéntes szolgálatból való tanulás, önkéntes szolgálat) fogalmak innen kerültek a köztudatba. A XX. században nálunk a cserkészet, majd az államszocializmus úttörőmozgalma a közösségi segítségnyújtás tevékenységközpontú, intézményesült formájaként is szolgált. A XX. század végének egy másik fejleménye, hogy Európa legtöbb államában megszűnt a kötelező katonai szolgálat. A katonai szolgálat a szociális kohézió erősítését is szolgálta, egy kaszárnyában összegyűjtve a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből származó fiatalokat. Utakat építettek, sokszor természeti katasztrófák idején nyújtot-

¹ Bodó Márton az OFI tudományos munkatársa, az IKSZ program intézeti felelőse. Gáborné Haáz Andrea az Új Európa Alapítvány ügyvezetője. A beszélgetés előzménye: Bodó Márton: A közösségi szolgálat 2011-es bevezetése és tanulságai. *Új Pedagógiai Szemle*, 2014. 3–4.

² Nemzeti Köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 4. § 13. bekezdés.

³ 20/2012. VIII.31. EMMI rendelet 133. § 1-9.

⁴ „Egy olyan program, amelyen speciális foglalkozást igénylő és »egészséges« gyerekek töltenek el egymással egy-két napot – az egészségesek iskolájában.” (http://www.mosolyorszag.com/index.php?option=com_)

tak segítséget: kötelező és intézményesült módon egyfajta társadalmi szolidaritást jelentő elem volt, nevelő erővel bírt, élettapasztalatot adott. Mindez erősíti annak indokoltságát, hogy a közösségi szolgálat mint élménypedagógiai elem megjelenjen az oktatási rendszerben; ezt szakemberek is régóta szorgalmazzák.

Magyarországon a társadalom alapvetően jól fogadta a közösségi szolgálatot. Vitát csak a bevezetés módja váltott ki, a mindenkire vonatkozó kötelező jelleg. Az ellenzők felvételi ponttokkal ösztönzött, választható programnak javasolták. A tevékenység „kötelező önkéntességként” való kezdeti rossz megjelölése sokakat megzavart, de onnantól kezdve csökkent az ellenérzés, hogy világossá vált a közösségi szolgálat pedagógiai jellege és a hagyományos önkéntességtől való eltérése, és köztudottá vált, hogy a magyar pedagógiában vannak már sikeres, jól működő előzményei a nemzetközi érettségít nyújtó Karinthy Gimnáziumban, az alternatív iskolákban, például a Waldorf-iskolákban, valamint az egyházi oktatási intézményekben szeretet-szolgálat vagy diakónia néven. A közösségi szolgálat tehát a középiskolai pedagógiai program részévé vált, de a diák dönthet arról, hogy milyen tevékenységet akar végezni – és saját döntése motiválhatja is őt.

Az iskolai közösségi szolgálat mint pedagógiai eszköz a kölcsönösséget tartja szem előtt: újdonságát az adja a korábbi almaszedésekhez képest, hogy a fő célja valódi személyes kapcsolatok kialakítása. Továbbá a szolgálat és a tanulás kettősére épít. Ebben a programban, sok esetben, azt élik meg a diákok, hogy miközben arra számítottak,

adnak valamit, rá kell döbenniük, hogy emberileg sokkal többet kaphatnak attól, akinek ők segítenek.

Vannak elemek, amelyek a korábbi programokkal rokonságot mutatnak, amelyek egyébként többekben, egykori tanároknban,

diákokban is pozitív élményként rögzültek, a múlt rendszerben végzett társadalmi munkát jó emlékeik között tartják számon. Beszéltem olyan tanárral, aki részt vehetett a dunai hídépítésekben, és

ma is gyönyörködve nézi azokat a hidakat, amelyek az ő keze munkáját is dicsérik. Az erdei tornapályák, amelyek kialakításában a hetvenes években diákok is részt vettek, még ma is léteznek szerte az országban.

Természetesen a közösségi szolgálatban is fontos a tevékenység hasznossága. Ha jobbról balra fésülük a gyepet a diákok, majd egy hét múlva balról jobbra, egy életre el lehet venni a kedvüket minden efféle dologtól. Nagy a pedagógusok felelőssége, hogy mibe vonják be a diákokat: életre szóló élményt is adhatnak, ha fokozottan ügyelnek a pedagógiai tartalomra. Ugyan-

ez elmondható a cserkész és az úttörőmozgalom segítő tevékenységeiről is. Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy a közösségi szolgálatban senkinek az anyagi érdeke nem jelen-

het meg, ebben különbözik az almaszedéstől. A közösségi szolgálatnak lényeges eleme, hogy *nincs árukapcsolás*. Az IKSZ az élménypedagógia új eszköze, területe.

G. H. A. – Módszertanában is van különbség. Az almaszedésre nem készítették föl a gyerekeket, nem is kellett. Az IKSZ esetében törvényi előírás, hogy legyen felkészítő, érzékenyítő fázis. A tudatosítás,

onnantól kezdve csökkent az ellenérzés, hogy világossá vált a közösségi szolgálat pedagógiai jellege

közösségi szolgálatban senkinek az anyagi érdeke nem jelenhet meg

reflexió is segítheti a programban részt vevő diákokat, hogy az élmény ne csak egyszeri legyen, hanem felkészítse őket arra, hogy később felnőttként, önkéntesként a civil társadalmat tudják szolgálni.

– Az „almaszedés korszakában” kisebbek voltak a társadalmi különbségek, mint ma. Az IKSZ révén a pedagógus és a gyerekek is közvetlenül kapcsolatba kerülhetnek a szegényekkel vagy a romákkal. Sőt, már a hajléktalan-ellátásban, a hospice⁵ szolgálatban is jelen vannak a középiskolások. Ezek nem mindennapi élmények egy középszintű fiatalnak.

B. M. – Ez a program erőssége! Az USA-ban végeztek attitűdméréseket a közösségi szolgálatról, és azt találták, hogy akkor van igazán személyiségformáló hatása, ha a diák az övétől eltérő társadalmi csoportból származó emberekkel, vagy generációs különbségekkel találkozik. Természetesen a rendszeres tevékenység személyiségformáló ereje sokkal nagyobb, mint egy alkalmi cselekvés. A személyes kapcsolatban és azon keresztül a személyes segítségben rejlik igazán a közösségi szolgálat lényege és ereje. A Bagázs Közhasznú Egyesület programjában a bagi cigánytelepen élő gyerekeket korrepetálják középiskolások: egy konténerépületben olvasnak és matekoznak velük, ugyanakkor játékra is van idő. Mentorok szervezik az együttléteket. Oldódnak az előítéletek, barátságok születnek. A közép-

a személyes segítségben rejlik igazán a közösségi szolgálat lényege és ereje

a fogyatékossgal élőkkel, az idős korosztályokkal való segítő találkozások révén a fiatalok tudatosabb állampolgárokká is válnak

iskolás látja, tapasztalja a közösség értékeit. Egy ehhez hasonló rendszeres együttlétnek sokkal erősebb a hatása, mint annak, amikor az iskolában tanul arról, hogy a roma közösségekben milyen szociális problémák merülhetnek fel.

G. H. A. – A közösségi szolgálat a szolidaritás, az együttérzés, az empátia fejlesztésére nagyon jó eszköz, a fogyatékossgal élőkkel, az idős korosztályokkal való segítő találkozások révén a fiatalok tudatosabb állampolgárokká is válnak.

– Kialakult a jogszabályi keret, tisztázódtak a fogalmak, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet Közösségi Szolgálat Portált működtet.⁶ Szükséges-e további finomhangolás, nem fenyeget-e túlszabályozottság? 976 hazai középiskolában kell működtetni a szolgálatot. Hogyan lehet biztosítani, hogy a jó szándékú, nemes emberi célokat kitűző pedagógiai eszköz az adminisztrációs terhek, a változó előírások hatására se veszítse el értékhordozó és értékközvetítő szerepét?

B. M. – Szükség van finomhangolásra. A nemzetközi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy minimum 5 év szükséges ahhoz, hogy egy ilyen típusú új program beépüljön, és jól működjön egy oktatási rendszerben. A beépülés tanulási folyamat. Eközben módosításokra is szükség van: a tapasztalatokat figyelembe véve például már tavaly bekerült a jogszabályba, hogy a diák a lakhelyén is végezheti a tevékeny-

⁵ Ez kivételes eset, külön szülői engedéllyel vesz részt benne néhány 16 év feletti diák. (Lásd még: www.kozossegi.ofi.hu/tanaroknak/modszertani_anyagok/Szeretetszolgalat-kozossegi_szolgalat_III_video.)

⁶ www.kozossegi.ofi.hu

séget, nem csak az iskola környezetében. Egy másik jogszabály-módosítást követően az ötven óra iskolai közösségi szolgálat elvégzése az érettségi megkezdésének előfeltételévé vált. Ez a felnőttoktatásban részt vevőkre, valamint a szakbizottság által felmentett sajátos nevelési igényű tanulókra nem vonatkozik.

Úgy gondolom, hogy ez egy nagyon rugalmas rendszer: sok minden szabályozva van ugyan, ami korábban nem, de a diák nyolc különböző tevékenységi terület közül választhat, sőt, saját kezdeményezéssel is élhet, ha az megfelel a kritériumoknak. A fogadó és küldő intézmény szakembereinek ötletességén is sok múlik, a diákok például együtt evezhetnek mozgássérültekkel, biciklin szállíthatják az adományokat hajléktalanoknak; ezeket a megoldásokat kedvelik a fiatalok.

Az adminisztráció bizonyos elemeit nem lehet kihagyni, de igyekszünk olyan online rendszert kidolgozni a jövőben, amivel csökkenthetjük a kollégákra nehezedő dokumentációs terhet. Az elmúlt időszakban, egy uniós projekt részeként, több mint 450 pedagógus vett részt 60 óras ingyenes továbbképzésen. A képzéseken tudatosítjuk a közösségi szolgálat elemein túl az önkéntesség fogalmát is. Sokan nem tudják, mi az önkéntesség, pedig az IKSZ előszobája a későbbi önkéntességnek. A pedagógusok saját élményeit hívjuk segítségül a megértéshez.

– *A Karinthy Frigyes Gimnázium egyik beszámolójában láttam,⁷ hogy a gyerekek maguk döntötték el, milyen projektben szeretnék részt venni: tetszett nekik a Kapcsolda*

program, látták valahol a hírekben, jelezték az osztályfőnöküknek, felvették velük a kapcsolatot, csatlakoztak hozzájuk. Számomra sokkal hitelesebb, hogy ilyen esetben ténylegesen beszélhetünk kezdeményezőképzés-fejlesztésről, személyiségfejlesztésről vagy kreativitásról, mint olyan esetben, amikor a tanárra testálom a munkát, neki kötelessége ezt (is) elvégezni. Hogyan lehet elérni a pedagógiai célok teljesülését, hogy a gyerekek érezzék, jó dolgok részeseivé váltak?

G. H. A. – Ha azt akarjuk, hogy a közösségi szolgálat normává váljon, és minden kamasz gyerek részt vegyen benne, akkor kötelezővé kell tenni. Példákat kell mutatni, feladatokat adni, és segíteni annak

tudatosításában, hogyan szolgálja a program az ő javukat. Ha a közösségi szolgálatot laza szakköri keretek között hagynánk, a mai világ rohanásában, túlterheltségében jó eséllyel ez lenne, amit az

utolsó helyre tennének, és csak ott történe meg, ahol van egy nagyon elkötelezett tanár, vagy van valami egyéb kapcsolódása az iskolának a civil szervezetekhez.

B. M. – Vannak jó külföldi példák arra, hogy kötelező jelleggel is hatékonyan működhet a közösségi szolgálat. Két amerikai városban, Chicagóban és Philadelphiában vezették be így a programot. Kanadában, Ontario államban a diákoknak 40 óra közösségi szolgálatot kell végezniük, előírt program alapján. Maryland államban, az USA-ban, 8 évfolyamra lebontva, 75 óra közösségi szolgálatot kell végezni az érettségiig. Számos kulturális készséget, szociá-

vannak jó külföldi példák arra, hogy kötelező jelleggel is hatékonyan működhet a közösségi szolgálat

⁷ Pleskó Ágnes (2014): Segítő diákok – Karinthy Frigyes Két Tanítási Nyelvű Gimnázium (<http://www.kozossegi.ofi.hu/Contents/ShowContentById/74>)

lis attitűdöt, melyek korábban a családban formálódtak, most szervezett formában, a közoktatás rendszerében kell elsajátítaniuk a fiataloknak.

Gyakran érzik azt a gyerekek, hogy saját életük és az iskolában elsajátított ismeretek nem illeszkednek egymáshoz. Ott-hon vannak mindenféle gondok, családi válságok, szociális problémák, melyeket fel kellene dolgozniuk valahogy, de erre semmi esélyük nincs, mert az iskolában tantárgyakat kell tanulni, az iskola zárt világ. Itt van egy lehetőség, hogy kilépve ebből az üvegházból, találkozzanak a valósággal, kipróbálják magukat: szakmai felkészítést kapnak és lehetőséget a későbbi reflexióra, így az élmény valóban beépülhet a személyiségükbe, formálhat, alakíthat rajtuk. A felkészítés segíthet a motivációjukban, a feldolgozás pedig a történetek értelmezésében. Az egyik iskolában annyi maradt meg az óvodás foglalkozásból az egyik diákban, hogy ceruzákat hegyezett, de ha beszélnek róla, megéri, hogy ennél sokkal több és hasznosabb történet. Ezt először megélni kell, majd megosztani egymással: ebben a folyamatban partner és facilitátor a pedagógus.

– A MOL Magyarország az Új Európa Alapítványon keresztül anyagi támogatást nyújtott 97 iskolai közösségi szolgálat projektnek a KÖSZ! Program keretében. Hogyan, milyen értékek, célok mentén illeszkedik egy magyarországi nagyvállalat társadalmi szerepvállalása és a köznevelési rendszer közösségi szolgálati eleme? Az anyagi támogatás mellett előfordulhatnak-e egyéb kapcsolódások a MOL és a pályázaton győztes fogadó szervezetek együttműködésében?

G. H. A. – A MOL felelős nagyvállalként működik. Minden nagyvállalat tudatában van annak, hogy a bevételeiből köteles valamennyit visszaadni a társadalomnak, hozzájárulva a fenntarthatósághoz. Több mint 10 éve működik a MOL-ban tudatos CSR⁸-stratégia-építés, amit a cégvezetés koordinál. Ez nagyon fontos abból a szempontból, hogy a társadalmi szerepvállalás a vállalat működésének egészét áthassa. A MOL esetében ez a stratégia kiterjed a humán erőforrás-politikára, a környezettudatos működésre, az ökolábnym csökkentésre, a bioüzemanyag-gyártás támogatására, az értékesítési lánc különböző elemeire, valamint a vevői, beszállítói, munkavállalói etikai kapcsolatok építésére. A program része az adományozás is. A MOL esetében ennek jelentős része a 2006-ban létre hozott Új Európa Alapítványon keresztül valósul meg. Az alapítvány támogatási területei közé kezdetben a tehetségtámogatást, illetve a gyermek-egészségügyet választották ki a kurátorok, mivel a közvélemény-kutatások által ez a legérzékenyebbnek kimutatott két terület, ahol igazán szükség van a támogatásra. Így alakult ki a mi két nagy programunk: a *MOL Tehetségtámogató* és a *MOL Gyermekgyógyító Program*. 2014-ben nyitni szerettünk volna a fiatal korosztályok felé. Így jutottunk el a közösségi szolgálathoz. Az általunk támogatott projektekből közös, hogy a szemléletformálás a céljuk. Sikerült jó együttműködést kialakítani az OFI-val, a szakmai irányítóval, mi pedig a projektszemléletet és az anyagi támogatást tudjuk adni.

– Köznevelési rendszerünk éppen az IKSZ által célul kitűzött fejlesztési területeken a leggyengébb; ha egy fiatal pályakezdőként

⁸ CSR: angol betűszó, a *Corporate Social Responsibility* rövidítése, jelentése: vállalati szintű társadalmi felelősségvállalás.

bekerül egy vállalathoz, akkor a cég rögtön elküldi személyiségfejlesztő, kreativitásfejlesztő, csapatmunkára, projektszemléltre felkészítő tréningekre. A Kösz! Program a MOL és a civil szervezetek kapcsolatában egyoldali, kvázi adománynyújtó, támogató kapcsolat, vagy esetleg más, tudástranszfert is lehetővé tevő elemeket is tartalmaz?

G. H. A. – Pályázatírás közben segítjük a gyerekeket, hogyan építsék föl, gondolják át a programot, de nem írjuk meg helyettük a pályázatot. A tehetségtámogató programunkban, ahol 10-18 év körüli gyerekek pályázhatnak, sokszor a szülő, a pedagógus, az edző vagy a nagymama írja meg a pályázatot, ugyanis a gyerekeknek gyakran ez az első pályázatuk. A fiatalokat először is arra kérjük, hogy állítsák össze, mire van szükségük. Költségvetést kell készíteniük, célokat megnevezni, kitűzni, és megtervezni az oda vezető utakat. A pályázati célok teljesítése után el is számoltatjuk őket. A civil szervezetek ebben előbbre járnak, gyakorlatuk van már a megfelelő módszertan kialakításában, bemutatásában, összefoglaló írásában.

– A készségfejlesztés, tudástranszfer, ha jól értem, nem egy közvetlenebb kapcsolatban, a nagyvállalat munkatársai és a gyerekek között, hanem a civileken keresztül tudna megvalósulni?

G. H. A. – Eleinte igen. Álmodozhatunk arról, hogy milyen képzéseket tartunk majd a fiataloknak, de azt gondolom, ez erősen kapacitásfüggő. Az idei pályázatokból számomra az derült ki, és több OFI-szakértő is megjegyezte, hogy a diákokat

segítjük a gyerekeket, hogyan építsék föl, gondolják át a programot, de nem írjuk meg helyettük a pályázatot

ma még kevésbé vonják be az előkészítésbe. Ennek egyik oka a projektszemlélet hiánya lehet. A diákoknak még fel kell kelteni az érdeklődését, motiválni kell őket arra, hogy elmenjenek egy séreltekkel foglalkozó intézetbe, vagy hogy részt vállaljanak egy rendezvény szervezésében. Közvetlen bevonásuk a projektek előkészítésébe esetleg egy új követelmény lehet az iskolai közösségi szolgálat módszertanában. Ha 5 év a beépülése az új programnak a köznevelés rendszerébe, akkor ez a második öt évben lehet reális elvárás. Mi nagyvállalként a finanszírozáson túl kommunikációs és médiatréningeket tudunk nyújtani a gyerekeknek, iskoláknak, civileknek. A fiatal tehetségeinknek, illetve a civil szervezeteknek szerveztünk már ilyet. A civil szervezetek akkor tudják vonzani az ügyfeleket, támogatókat, mecénásokat, ha adománygyűjtő akcióikkal meg tudnak jelenni a médiában.

B. M. – Az OFI szakértői a pályázatok elbírálásában vettek részt. Tanulságul szolgált, hogy nemcsak az iskolákat kell

nemcsak az iskolákat kell érzékenyíteni az iskolai közösségi szolgálat iránt, hanem a fogadó intézményeket is

érezékenyíteni az iskolai közösségi szolgálat iránt, hanem a fogadó intézményeket is. A pályázat előírta a hármas fölépítést, a felkészítés – tevékenység – feldolgozás lépcsőit, ezzel igyekeztünk az iskolai közösségi szolgálat struktúrájának tudatosítását elérni a pályázóknál.

Az iskoláknál nincs elég gyakorlat arra, hogy megjelenítsék azt, amit csinálnak. A Kösz!-pályázat esetén van dokumentálási kötelezettség, és lehet a fiatalokat tanítani: a MOL által nyújtott kommunikációs tréning sokat segít, hogy egy közösségi

eseményt jó minőségben megörökítsenek. Ez is tanulási folyamat, ami fejleszthető a pályázatok megvalósítása során. Van tudástranszfer, és „búvópataként” segíti a folyamatot.

– *Az IKSZ professzionális pedagógiai eszközként definiálódik a hazai szakirodalomban és a szabályozási keretekben is: az értékelvű és az élménypedagógia eszközeként. Számos területen fejlesztési eszköz lehet értő kezekben (fejlesztheti az együttműködést, az empátiát, az érzelmi intelligenciát, a kommunikációt, a döntéshozatalt, az önbizalmat, a felelősségvállalást, a problémamegoldást, a kritikus gondolkodást, a kreatív gondolkodást és a hiteles vezetői készségeket is).⁹ Cél lehet a projektmunkában való tapasztalatszerzés, a közösségfejlesztés, a társadalmi szolidaritás és együttműködés erősítése vagy akár a pályaválasztás segítése. Milyen módszertani következetesség, tudatosság várható el a megvalósítás során a pedagógustól, a diáktól, a pedagógus munkaközösségtől, a fogadó szervezettől? Ha a gyerekekben problémamegoldást és kreativitást akarunk fejleszteni, elegendő-e a gyöngyfüzés az állami gondozásban élő társakkal? Léteznek-e jó példák érzékenyítésre és a reflexivitás gyakorlatára?*

B. M. – Az intenzitása és a hatása más és más, ha a diákok az Országos Hulladék-gazdálkodási Ügynökség *Té Szedd – Önkéntesen a tiszta Magyarországért* akciójában vesznek részt, a környezetüket tisztán tartják, segítenek a hulladékgyűjtésben. Ha a Budapesti Művelődési Központ *Kattints rá, nagy!* programjának keretében idő

embereket e-mailezésre, internethasználatra tanítanak, mint teszik azt az apáczaiz és radnóti diákok, és hasonló módon a balatonfűzfői Öveges Iskola tanulói. Ha a Máltai Szeretetszolgálat játszóházában játszanak gyerekekkel, vagy ha hajléktaloknak ételmezt osztanak. Ha könyvtárban

a program kreatív kialakítását csak az adott tantestület pedagógusai végezhetik el

segítenek programok lebonyolításában, mint a toldysok. Az iskolák látják, hogy az arculatukhoz illeszkedően kell kitalálni, melyek azok a programok, amiket ők maguk meg tudnak szervezni, mi az,

amit ők jónak látnak, mi az, ami környezetükben elérhető.

Egészen más intenzitású és ötven órában is nagyon komoly személyiségformálást jelent, ha a fiatal az egész hétvégét együtt tölti fogyatékossggal élő kortársaival, ha egy kézműves foglalkozássorozatban vesz részt velük, vagy együtt sportolnak, mint a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat *Fuss a fényben!* családi programjában. A program kreatív kialakítását csak az adott tantestület pedagógusai végezhetik el, a helyismeret alapján, mi csak ötleteket adhatunk számukra. Kiskunlacházán Tóth Benedek szakközépiskolás diák a helytörténeti gyűjtemény udvarának elhanyagoltságát látva kezdeményezte, hogy osztályával együtt rendbe hozza. Ebben az esetben a diák fedezte fel a lehetőséget, talált jó feladatot.

Az intenzitáson, a pedagógusokon és a mentorokon is múlik, hogy milyen lesz az ötven óra hatékonysága. Nem mondhatjuk, hogy itt minden diák, minden kompetenciában hatalmas fejlődést fog elérni, de azt reméljük, hogy egyre inkább az iskolák arculatához illeszkedő elem lesz

⁹ Lásd Matolcsi Zsuzsa tanulmányát: Az iskolai közösségi szolgálat bevezetése. *Új Pedagógiai Szemle*, 2013. 3–4. sz. 74–80.

az iskolai közösségi szolgálat, és lehet, hogy az iskolaválasztást is befolyásolhatja idővel, mert a szülő számára fontos lesz, hogy olyan iskolába írassa be gyermekét, ahol az IKSZ jelentős, arculat-meghatározó pedagógiai eszközként működik. A miskolci Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium sokéves szeretetszolgálat-programja példaértékű a magyar pedagógiában, a diákokra gyakorolt személyiségformáló ereje vitathatatlan. Néhány diákkal interjút készítettünk, hogyan épültek be az életükbe a Fényiben végzett tíz évvel korábbi szeretetszolgálatuk élményei, ezek a filmek elérhetők a portálunk *Módszertan* oldalán, segíthetik a diákok érzékenyítését.

Ökoiskolák varangymentési, állatmenhelyi tevékenységei, gyurgyalgépszek-védő akciói is lehetnek annyira fontosak, hogy a szülők, ha az iskola szellemiségében megmutatkozó környezettudatosság fontos érték a családjukban, emiatt iratják ide a gyerekeiket. Azt remélem, hogy hosszú távon ennek a kultúrája folyamatosan fejlődni fog.

– Pedagógiai értelemben két igen élesen elkülönülő jelenség, ha a diák kezdeményez, szervez, észrevesz, és élére áll egy ügynek, vagy amikor a tanár végez el helyette mindent, neki csak részt kell vennie a kész, kidolgozott programban. Ha a tanár gondolkodik helyettem, akkor én így szocializálok. Ez is lehet gyönyörű és életre szóló élmény, de módszertanilag teljesen más, mintha egy gyerek úgy jár a világban, hogy észreveszi azt, ahol rá, az ő segítségnyújtására, tehetségére szükség lehet.

A teljesítményre törekvő iskolákban, a mai magyar iskolákban azért jószereivel a tanulmányi átlagok a legfontosabbak, a szociális érzékenyítés új elem. Hogyan lehet módszertanilag beilleszteni az iskola életébe? Hogy a

gyerek adott esetben ne kikerülje az elvadult kertet, vagy esetleg még tovább rombolja, hanem rendbe hozza?

G. H. A. – Közös felelősségünk, de persze elsősorban a szülőktől várhatunk sokat. A pedagógus lehet, hogy túl van terhelve, és elsősorban a diákjai tanulmányi teljesítményére koncentrál. De ha van segítő szülői közeg, akár civil szervezet révén, az sokat segíthet. A szülői munkaközösség is szervezheti az iskolai közösségi szolgálatot, karácsonykor adománygyűjtést, testvérkapcsolatot más társadalmi helyzetben levő diákok iskolájával, osztályával. A szülői háttér kiegészítő szerepe nagyon fontos.

B. M. – A projekt-módszertan nagyon sok eleme jelenhet itt meg, ám természetesen nincs olyan módszertan, amivel minden

diákot ugyanolyan hatékonysággal, ugyanúgy lehetne érzékenyíteni. Többféle modell van. Tanártovábbképzésünkben egyszerű, kooperatív módszerekkel ismertetjük

ha van segítő szülői közeg,
akár civil szervezet révén,
az sokat segíthet

meg a pedagógusokat, elsajátíthatják a projekt-módszertan elemeit – persze először őket is érzékenyíteni kell saját élményeikre alapozva. A legfontosabb valóban az, hogy otthonról mit hoz a diák. Az önkéntesség például azok körében a legmagasabb, akiknek a szülei is önkéntesek. A családi háttér tehát nagyon fontos, de az iskolában a diákok egymásra hatása döntő lehet. A felsőbb éves szava, aki részt vett már egy adott közösségi tevékenységben, sokkal hitelesebb, mintha a pedagógus beszél ugyanarról.

Természetesen a leghatásosabb maga a tevékenység. A diákok sokszor méltatlankodnak az IKSZ miatt, hogy a szabadidejüket az iskola miért akarja megszervezni. Aztán megesik, hogy átfordul bennük a

kezdeti ellenérzés, és akár az 50 óra fölött is, önkéntesként folytatják a szolgálatot. Nemesyszer tehát a tevékenység formálja át a diákot, nem az öt óra felkészítés. Ha együtt zenél fogyatékos kortársakkal, mint a dunaújvárosi Széchenyi Gimnázium diákjai, akkor ő fogja a szüleit és tanárait érzékenyíteni, mert megtapasztal olyasmit, amit ők esetleg még nem. Ez hólabdaként tudja magával sodorni mindazokat, akik részesei az élménynek, vagy annak a közélébe kerültek.

A marseille-i egyházi gimnázium önkéntes programjában, amit esettanulmányként feldolgoztunk, a tevékenységnek éppúgy szerves része a reflexió, mint nálunk. Kezdetkor megkérik a diákot, hogy írja le, mit vár, mik a féltelmei. Az írása borítékba kerül, amit ő fog kinyitni a szolgálat végén. Mérleget lehet készíteni, pozitív és negatív tapasztalatokat lehet összegezni a folyamat során többször is. A társakkal való megvitatás abban is segíthet, hogy a feszültségek oldódjanak.

– Akkor tulajdonképpen a társaktól való tanulásnak is az egyik eszköze az iskolai közösségi szolgálat.

Az IKSZ szervezését az iskolában lehet egy pedagógusra is bízni, vagy az osztályfőnökökre. A végrehajtási rendelet szabályozza a koordinátor feladatkörét. A reflexivitás koordinálásához azonban a pedagógusnak nemcsak empátiára van szüksége, hanem olyan tudásra, eszköztárra, amivel egy pszichológus inkább rendelkezik, mint egy szaktanár.

B. M. – Kérdőíves felméréssel készült adataink vannak arról, hogy az iskolák sok helyen már felismerték, hogy nem egy tanárkollégára kell kiosztani a koordinátori feladatot, hanem egy tanárcooporra. Nagy diáklétszámnál különben is elvégez-

hetetlen a feladat. A szociálisan érzékeny pedagógusok kerülnek helyzetbe, akik eddig esetleg háttérben voltak. Több példa van arra, hogy pszichológus, öregdiák, gyermekvédelmi felelős, művésztanár, könyvtáros pedagógusok vesznek részt ebben a feladatban, mert ők éppen ebben erősek. A versenyeredmények mellett ezzel megjelenik az iskolában egy egészen más-ként mérhető emberi érték: a szolidaritás, szociális érzékenységre nevelés. Ez is a fo-

lyamat része, megjelenik egy új minőség, keresi (és remélhetőleg megtalálja) elhivatott gazdáit egy-egy pedagógusközösségben. A Katona József Gimnáziumban egy pedagógus nagy lelkesedéssel kezdte

az iskolai közösségi szolgálatot szervezni: a Máltai Szeretetszolgálat akciójában a gyerekek adományokat gyűjtöttek a Spar előtt, és a karácsonyi időszakban meghirdette a pedagógustársaknak is, hogy jöjjenek, vegyenek benne részt. Maga lepődött meg a legjobban, hogy jöttek. Itt is működött a hólabda-hatás: azok számára, akik a tanári karból ebben részt vettek, a továbbiakban nem kell már magyarázni, hogy ez miért jó. Más-ként szervezte meg a balatonfüzfi iskola igazgatója tanári kara érzékenyítését, amikor tanári kirándulás helyett egy terem kifestésébe vonta be kollégáit. A továbbiakban értették már, hogy mire szolgál a közösségi szolgálat, mert saját élményük volt róla. Fontos, hogy a közösségi szolgálatnak meglegyen a megfelelő elismertsége a tantestületen belül, ezen is érdemes dolgozni.

– Az általam olvasott, a portálon fellelhető reflexiókban gyakran látható, hogy a gyerekek keresik a szavakat annak az élménynek a pontos megfogalmazására, ami az IKSZ során érte őket. Különösen azokra gondolok, akiknek a idősgondozásban, fogyatékossgal

fontos, hogy a közösségi szolgálatnak meglegyen a megfelelő elismertsége a tantestületen belül

élőkkel lettek közös élményeik. Előfordul, hogy a művészeteket hívják segítségül – irodalmi szöveget idéznek, vagy egy képet illesztenek be a szövegbe, hogy kifejezzék az élményt, a vele kapcsolatos mondanivalójukat. „Ezt nem lehet megfogalmazni, ez kimondhatatlan” – olvasható gyakran a beszámolókbán. Ismerve az IKSZ-et mint pedagógiai eszközt, és összevetve ezekkel az élményekkel, szembeötlő a portál interaktivitásának hiánya. Ezekre az élményekre, beszámolókra lehetne reflektálni másoknak, pedagógusoknak, diákoknak. A portál nagy-szerű lehetőség lehetne arra, hogy a diákok egymással kapcsolatba lépve – akár olyanok is, akik személyesen nem ismerik még egymást – reagáljanak ezekre az élményekre, és akkor valami létrejöhetne abból, ami nem tantárgyi ismeret, de megtörtént velük, és érzik, hogy nagyon fontos.

Az egyedi élmény hogyan kerülhet vissza a rendszerbe? Hogyan tudatosíthatja a diák, hogy amivel rendelkezik, alkalmazhatja más esetekben is? A pedagógiai folyamat csak így lehet teljes a pedagógia „tárgya”, a fejlesztett diák részéről. Amerikai kutatásokat idéz a hazai szakirodalom is, melyek bizonyítják a service-learning készségfejlesztő hatását.¹⁰ Várhatóak-e hazai kutatások ezen a területen, amelyek itthon gyűjtött adatokra épülnek?

G. H. A. – Jogos igény, hogy a gyerekek el tudják mondani, amit megélték. Ez is a tanulási folyamat része. Furcsa ellentmondás ma, hogy a diákok rögtön posztolják a Facebookon a mindennapi történeteiket, de a benyomások megfogalmazása kevésbé megy. Talán az IKSZ-élmény sajátossága

miatt sem könnyű ez, hiszen az emberi élet lényegéről lehetne szó, az önmagamból való kilépésről, mint az emberi boldogság egyik forrásáról. Ennek felismerése, megfogalmazása időbe telik.

B. M. – Az egész program lényege a visszacsatolás, és ezt több szinten lehet értelmezni. József Attilának igazat adhatunk: „Hiába fűrösztöd önmagadban, / Csak másban moshatod meg arcodat.” Mi módszertant, dokumentum-sablonokat tudunk adni,¹¹ hogy a fogadó intézmény vissza tudjon jelezni a diákoknak, a diák a fogadó intézménynek. A szociális ágazat és a kulturális

a gyerekek és az iskolák is egymástól tudnak legjobban tanulni

ágazat számára készített ajánlások ezen eszközöket tartalmazzák. Segítő kérdéseket, kérdőíveket készítettünk, amelyek reflexióra készítetik a diákot. Gyakran a program zárása,

egy társainak bemutatott prezentáció világítja meg a diák számára is, mi történt vele. Persze ez az önmegértés más kifejezési formát is ölthet, rajzra, levélre, képmon-tázsra, szoborra egyaránt volt példa. S persze osztályfőnöki óra tárgya is lehet.

A portálon igyekszünk összegyűjteni beszámolókat fogadó szervezetektől, koordináló pedagógusoktól és gyerekektől is. Most fejeződött be egy kutatás-fejlesztés: kérdőíves reprezentatív, országos felmérés az iskolai közösségi szolgálat jelenlegi helyzetéről. Ebből tudni fogjuk, hogy miként látják a koordinátorok (intézményvezetői kérdőívet is kitöltöttünk) a folyamatot, fókuszcsoporthoz a diákokat és a fogadó intézményeket is megkérdeztünk. Ettől a kutatástól egy komplex képet várunk arról, hogy most éppen hol tart ez a folyamat, az

¹⁰ Shelley H. Billing: Research on K-12 School-Based Service-Learning: The Evidence Builds. *Phi Delta Kappa*. 2000 május, 658-664.

¹¹ A www.kozossegi.ofi.hu/letoltesek és a tanaroknak/modszertani anyagok helyeken érhetőek el a segédletek.

új pedagógiai eszköz beépülése a magyarországi oktatási rendszerbe.

A jó gyakorlatokat is várjuk az iskoláktól, pályázatokat írunk ki minden évben, s vállaljuk ezek közvetítését, mert a gyerekek és az iskolák is egymástól tudnak legjobban tanulni. A portál valóban nem interaktív, de nem is ez a szerepe. Facebook-on is

megtalálhatóak vagyunk, itt könnyebb kapcsolatba kerülni egymással, rögtön reagálni, ahogy e-mailben is sokan megkeresnek kérdéseikkel bennünket. Új kihívás a diákokat megszólítani, mert a Facebookon elsősorban a pedagógusok követik figyelemmel a bejegyzéseinket. Ez egy újabb feladat; a következő lépés ez lehet.

Kárpótlás 1.

Rendezte: a társulat
A képen: Antal Róbert
Fotó: Tóth Ridovics Máté

Kárpótlás 2.

Rendezte: a társulat
A képen: Bori Viktor
Fotó: Tóth Ridovics Máté

Kárpótlás 3.

Rendezte: a társulat
A képen: Antal Róbert
Fotó: Tóth Ridovics Máté

Kárpótlás 4.

Rendezte: a társulat
A képen:
Romankovics Edit
Fotó:
Tóth Ridovics Máté